

Rapport etter tilsyn med grindanlegg og salteplasser i Nordfjella-sonen 2020

Rapporten er utarbeidet av:

- Seniorinspektør David Norheim, Mattilsynet avdeling Bergen og Omland
- Førsteinspektør Nils Martin Fjær, Mattilsynet avdeling Sunnfjord og Sogn
- Spesialinspektør André Høva, Mattilsynet avdeling Nordre Buskerud, Hallingdal og Valdres

Oppsummering

Mattilsynet har 643 grindanlegg rundt tidligere salteplasser for husdyr i Nordfjella-sonen. Salteplasser er vurdert som risiko-områder for spredning av CWD-smitte. Grindanleggene er satt opp for å hindre at hjortevilt får tilgang til salteplassene. Det er behov for ettersyn og vedlikehold av disse grindanleggene både for å sikre at de holder dyr borte fra salteplassene og for å sikre at de ikke er farlige for husdyr eller vilt. I 2020 har vi inngått avtaler om ettersyn med grindanleggene med beitebrukerne. Avtalene innebærer at beitebrukerne har 3 dokumenterte ettersyn med hvert grindanlegg i løpet av beiteperioden. Mattilsynet har tilsyn med grindanleggene før og etter beiteperioden.

Det er utført ulike typer vedlikeholdsarbeid på 83 grindanlegg i løpet av barmarksperioden 2020. Dette vedlikeholdsarbeidet utføres av innleide arbeidslag på grunnlag av arbeidslister utarbeidet av Mattilsynet.

I 2020 ble regelverket endret slik at beitebrukerne fikk tillatelse til å bruke utlagt salt til dyra også i Nordfjella-sonen. Det er stilt en rekke krav til salting i sonen. Et viktig krav er at salt skal tildeles fra salteinnretninger som sikrer at det unngås søl av salt eller avrenning av saltholdig vann til terrenget. Dette krever bruk av nye typer salteinnretninger eller oppsamlingsutstyr for salt på tradisjonelle saltsteinsautomater. Basisfeedere og saltsteinsautomater med Vecon-opsamlere er de vanligst brukte typene salteinnretninger. Det er også brukt Microfeedere og noen ulike typer egenproduserte salteinnretninger. Mattilsynet fører tilsyn med at salting i sonen oppfyller kravene i regelverket. Resultatene av dette tilsynet er oppsummert i denne rapporten fordelt på kommuner.

Etter beiteperioden i sonen skal salt som er igjen i fjellet, lagres slik at det ikke er tilgjengelig for hjortevilt og slik at avrenning av saltholdig vann unngås. Dette betyr at salt må tas ut av salteinnretningene og plasseres i vanntette beholdere for lagring i fjellet over vinteren. Salteinnretningene skal også stenges ned slik at salteksponerte flater ikke er tilgjengelige for hjortedyr. På tilsynsrunden i midten av oktober ble det observert svært varierende etterlevelse av disse kravene. Mange salteinnretninger sto åpne og en del av dem inneholdt fortsatt saltsteiner. Dette gjelder også i høyfjellet der beiteperioden for lengst var over.

Rapporten avsluttes med foreløpige konklusjoner basert på observasjonene fra tilsynet i Nordfjella-sonen i 2020.

Innledning

Etter at prionsjukdommen CWD ble påvist hos rein i Nordfjella sone 1 i 2016 ble det iverksatt tiltak for å begrense sjukdomsutbredelsen og i neste runde å bekjempe sjukdommen. Det ble fastsatt en forskrift (Forskrift 2017-06-12-734 om soner ved påvisning av Chronic Wasting Disease, CWD-soneforskriften). I denne forskriften er det definert en sone i og rundt Nordfjella der særskilte tiltak for å bekjempe CWD blir gjennomført.

I denne Nordfjella-sonen ble det iverksatt tiltak på salteplassene for husdyr i 2017 og våren 2018. Alle salteplasser brukt til husdyr på utmarksbeite i Nordfjella-sonen, ble kartlagt og gjerdet inn i samarbeid med beitenæringen. Strategien var i første omgang å gjerde inn salteplassene med grunder som småfe kunne ta seg gjennom uten at hjortedyr som rein, hjort og elg fikk tilgang til salteplassene. Det viste seg fort at denne strategien mislyktes. Bilder fra viltkameraer viste at både villrein og hjort tok seg inn i grindanleggene. Allerede i juli 2018 ble derfor alle grindanleggene i de sentrale delene av villreinområdet i sone 1 stengt. Før beiteslipp på forsommeren 2019 ble også alle de andre grindanleggene i Nordfjella-sonen stengt både for tamme beitedyr og vilt. I forbindelse med dette overtok Mattilsynet hele ansvaret og eierforholdet til alle grindanleggene.

Totalt finnes det nå 643 slik grindanlegg spredt utover fjellområdene i hele Nordfjella-sonen. Hensikten med grindanleggene er å stenge hjortevilt ute fra salteplasser som var i bruk mens det var CWD-smitta rein i sone 1. Dette krever at grindanleggene er vedlikeholdt slik at de står oppe og er funksjonelle sperrer for dyr. Tilsyn og vedlikehold av grindanleggene er også viktig for å sikre at ikke dyr skader seg eller blir innestengt i anleggene.

Grindanleggene er satt opp og sikret på ulike måter. Noen av anleggene ble forankret i stein eller fjell mens flertallet ikke hadde noen form for forankring. Det varierer også mye hvor utsatt grindanleggene er for skader på grunn av vind- og snøforhold. I 2019 ble en stor del av de mest utsatte grindanleggene sikret med forankring og barduner. Hvert år er det også grunder som skades av snøtyngde eller vind slik at de må skiftes ut. Mattilsynet har inngått avtale om vedlikehold og reparasjoner av grindanleggene etter en anbudsrunde som ble gjennomført våren 2020. Vi har også inngått avtale om helikoptertjenester på samme måte.

Tilsyn med grindanlegg og salteplasser utføres i all hovedsak ved hjelp av helikopter. Nøyaktige koordinater for alle grindanlegg er en forutsetning for et effektivt tilsyn. Etter at vi startet med rutinemessig tilsyn med alle grindanlegg i 2019 har presisjonen på koordinatene blitt forbedret for hver tilsynsrunde. Alle unøyaktige koordinater har blitt korrigert. En full tilsynsrunde som omfatter alle grindanlegg i Nordfjella-sonen krever nå 4 flydager. Vedlikehold og reparasjoner av grindanlegg som ikke står ved vei, utføres også med helikopter som transportmiddel.

Verneområder

I Nordfjella-sonen har vi følgende verneområder som må hensyntas ved helikopterflyging i forbindelse med tilsynsaktivitet:

- Fødalen landskapsvernområde
- Hallingskarvet nasjonalpark
- Hardangerjøkulen-Skaupsjøen landskapsvernområde
- Nærøyfjorden landskapsvernområde
- Nedre Flyvatn naturreservat

Samarbeidet med vernemyndighetene har fungert godt. Mattilsynet har fått nødvendige tillatelser til oppsetting av grindanlegg i verneområdene og til lavtflyging med helikopter for å ha tilsyn med grindanlegg og salteplasser. Utført aktivitet i verneområdene rapporteres årlig til vernemyndighetene.

Bruk av salt til beitedyr i Nordfjella-sonen 2020

I 2020 åpner CWD-soneforskriften for at det kunne settes ut eller brukes salt fra salteinnetninger i Nordfjella-sonen under følgende forutsetninger:

1. Tildeling av salt til beitedyr er bare tillatt i normal beiteperiode.
2. Salteinnetningen skal sikre at det ikke lekker ut salter direkte eller ved avrenning
3. Salteinnetningen skal flyttes flere ganger gjennom beiteperioden og minst så ofte at vegetasjonen på utsatte områder ikke slites bort. Flytting skal kunne dokumenteres.
4. Salteinnetning skal være plassert minst 50 meter og maksimalt 500 meter fra eksisterende grindanlegg. Mattilsynet kan gi tillatelse til annen plassering.
5. Én registrert og inngjerdet salteplass kan bare erstattes av én salteinnetning.
6. Salteinnetning skal være merket med opplysninger som identifiserer eier.
7. Utenfor beiteperioden skal salt oppbevares utilgjengelig for hjortedyr og på en slik måte at det ikke fører til saltavrenning. Salteksponeerte flater på salteinnetningen skal også være utilgjengelig for hjortedyr utenfor beiteperioden for husdyr.

Tilsynsrunde 1/2020. Før beiteperioden

Hovedformålet med tilsynsrunden på forsommeren er å kartlegge behov for reparasjoner og vedlikehold av grindanlegg. Mange grindanlegg skades av snøtyngde, snøskred eller vind i løpet av sein høst og vinter. Vinteren 2019/2020 var snørik i deler av Nordfjella. Mye vind medførte også at en del grindanlegg ble begravd under store mengder snø i fonner. De siste av disse var ikke fri for snø før i slutten av juli.

I tillegg ble det ført tilsyn med nye salteinnetninger der de var satt ut.

Ål, Hol og Hemsedal

- **17.06.** ble 192 grindanlegg inspisert. Dette tilsynet omfattet alle grindanlegg i Hemsedal og alle i Ål med unntak av vernesona i Førdalen. Det var behov for vedlikehold og reparasjoner av arbeidslag på 11 av disse grindanleggene.
I et beiteområde ble det observert 5 nye salteplasser med salteinnetninger som ikke oppfylte kravene til å unngå avrenning av salt. Dette var saltautomater med plastbøtte som oppsamler av saltbiter. Dette forholdet ble fulgt opp med vedtaksvarsel og vedtak til beiteområdet v. ansvarlig kontaktperson. Forholdet ble utbedret innen fristen som var satt i vedtaket.
Det ble observert salteinnetninger av ulike typer i beiteområdene denne tilsynsdagen. Både saltsteinsautomater med Vecon-opsamlere, Basisfeedere og Microfeedere ble observert. En del av innretningene var montert i terrenget, men i mange tilfeller lå utstyret ved grindanleggene klart til bruk. Dette tilsynet ble gjennomført før sauene var sluppet til fjells i de fleste områdene.
Tilsynet ble utført av André Høva
- **26.06.** ble 89 grindanlegg på sør- og østsiden av Hallingskarvet i Hol kommune inspisert. 4 av grindanleggene var fortsatt dekket av snø på tilsynsdagen. 6 av grindanleggene trengte vedlikehold eller reparasjoner fra arbeidslag. Dette var i grindanlegg som sto skeivt eller hadde ødelagte grunder på grunn av stor snøbelastning.
Tilsynet ble utført av David Norheim
- **04.07.** ble 146 grindanlegg i Hol og 17 grindanlegg i Ål inspisert. I Hol omfattet denne tilsynsrunden grindanlegg nord for Hallingskarvet og nord for Rv 52 til Ål grense. I Ål ble grindanleggene i Førdalen landskapsvernområde inspisert.
I Hol ble det registrert 14 grindanlegg med behov for vedlikehold eller reparasjon av arbeidslag. 4 av disse grindanleggene lå helt nede, 10 hadde behov for oppretting, jordfester og/eller bardunering. På ett av grindanleggene manglet også en luke i en av åpningene som dyr kan ta seg gjennom.
Alle grindanleggene i Førdalen sto trygt og godt. Her var arbeidslagene inne i 2019 og utbedret svært mange av grindanleggene. Mange grindanlegg der og andre steder i sone 1 ble da utvidet, forankret med jordfester og bardunert. Dette arbeidet medfører bedre smittebeskyttelse, sikrere grindanlegg og mindre vedlikeholdsbehov. Sone 1 er det området i Nordfjella der vi i dag med sikkerhet vet at det har levd CWD-smitta rein.
Nye salteinnetninger ble observert i nærheten av 39 av de inspiserte grindanleggene. En del av disse var ikke montert eller tatt i bruk på tilsynsdagen. Alle innretningene var av typer som kan fylle kravene til salting i CWD-soneforskriften ved riktig montering og bruk.
Tilsynet ble utført av André Høva

Eidfjord og Ulvik

- **26.06** I Eidfjord ble 53 grindeanlegg sjekket. Alle grindeanleggene sto fint. 3 grindeanlegg ble stropet og 3 luker ble festet ordentlig. I Ulvik ble 51 grindeanlegg sjekket. Totalt 16 var mer eller mindre dekket av snø. 1 defekt grind. Det ble også sett en saltstein plassert i terrenget like ved et grindeanlegg. Dagen etter kontaktet beitelagsleder meg og fortalte at steinen som lå i terrenget var satt i holder med Veconopsamler. Beitebruker hadde ikke

fått Veconoppsamleren før, og var raskt oppe og ordnet det. Da beitebruker ble oppringt, bekreftet hun dette. Senere tilsyn viste også at det stemte. Tilsynet utført av David Norheim

- **04.07** ble 14 grindanlegg i Ulvik og 2 grindanlegg i Eidfjord inspisert. Dette var et oppfølgingstilsyn av grindanlegg som ikke var inspisert tidligere i 2020 på grunn av stor snødybde. 5 av grindanleggene hadde skader som medførte behov for vedlikehold og reparasjoner av arbeidslag. 1 grindanlegg hadde alle 3 luker åpne. 2 av grindanleggene i nærheten av Finse var fortsatt dekket av snø. Tilsynet ble utført av André Høva

Aurland og Lærdal

- **15.06** starta flyging i Ulvik før vi reiste over til Aurland og Lærdal der vi inspiserte 31 grindanlegg i Aurland og 26 i Lærdal. 6 grindanlegg i Aurland var fortsatt dekket eller delvis dekket av snø, ingen var dekket med snø i Lærdal. Grindanlegg dekket av snø ble inspisert 04.07. Vi landa på ett grindanlegg i Aurland for festing av stropp ellers var grindanlegg ok. Tilsynet ble utført av David Nordheim og Nils Martin Fjær som var på opplæring og deltok for første gang.
- **16.06** starta flyging i Aurland før vi dro over til Lærdal og tilbake til Aurland. Kontrollerte 68 grindanlegg. Det ble registrert vedlikeholdsbehov på 8 grindanlegg. To grindanlegg nr 150 i Lærdal og 512 i Aurlandsdalen var rasert av snøskred, se bilde 5. Begge disse grindanlegga er fjerna i 2020 og området er sanert. Grindanlegg nr. 150 ble sanert av arbeidslaget og nr. 512 av Midje Maskin i Aurland. Flere grindanlegg har fått hard medfart av snø og vind. De er blitt skjeve og det er sprekker/brister i sveiser og skjøter, men de holder fortsatt form og funksjon denne beitesesongen. En beitebruker fikk muntlig varsel om at salteinnetning ikke kunne festes til grindanlegg og han fikk veiledning om regelverket om krav ved bruk av salt til beitedyr, se bilde 18. Beitebruker gav tilbakemelding om at salteinnetning var flytta og at salteinnetning var endra for å gjøre saltstein mindre eksponert for regn. Tilsynet ble utført av David Nordheim og Nils Martin Fjær
- **04.07** ble 7 grindanlegg i Aurland og 2 grindanlegg i Lærdal inspisert. Dette var et oppfølgingstilsyn av grindanlegg som ikke var inspisert tidligere i 2020 på grunn av stor snødybde. 4 av grindanleggene hadde behov for større vedlikeholdsarbeider utført av arbeidslag. Dette var grunder som var trengte oppretting, jordfester og bardunering. 1 luke mangla i 1 grindanlegg. Tilsynet ble utført av André Høva.

Grindanlegg tilsynsrunde 1/2020 – bilder

Bilde 1: Grindanlegg i Hemsedal 19.05.20. Ei grind er ødelagt i sveisene i hoveddramma. (Bilde: Runar Bjøberg)

Bilde 2: Grindanlegg i Hol 17.06.20 før beiteslipp i området. Basisfeeder og saltkasse ligger klar for utsetting

Bilde 3: Grindanlegg på Finse ødelagt av snøtyngde. Bilde tatt 07.08.20. En måned tidligere var området og grindanlegget totalt dekket av snø. (Bilde: Runar Bjøberg)

Bilde 4: Grindanlegg i Ulvik 04.07.2020. Grindene er 180 cm høye.

Bilde 5 og 6: Grindanlegg nr 512 i Aurland som stod i bratt terreng og var blitt ødelagt av snøen. Bilde t.h. viser området etter sanering. Her ble det øverste laget gravd ned og det ble lagt ny masse over slik at saltholdig og evt. smittefarlig masse ble gjort utilgjengelig for dyr.

Avtaler med beitebrukerne om ettersyn med grindanlegg

Mattilsynet har i 2020 inngått avtale med beitebrukerne om ettersyn med grindanleggene i Nordfjella-sonen i beiteperioden. Disse avtalene omfatter 631 grindanlegg. Avtalene forplikter beitebrukerne til å ha dokumenterbart ettersyn med saltegrindene i sitt beiteområde 3 ganger i løpet av beiteperioden. Vedlikeholdsbehov skal meldes inn til Mattilsynet etter beskrevne rutiner. Beitebrukerne godtgjøres for dette ettersynet etter faste priser pr. grindanlegg avhengig av plassering av anlegget i forhold til bilvei.

For 4 grindanlegg i Lærdal og 8 grindanlegg i Hol har vi ikke avtale med beitebruker om ettersyn. Disse grindanleggene har Mattilsynet ført tilsyn med selv gjennom beiteperioden.

Vi har mottatt 4 meldinger fra beitebrukere om skader på 3 ulike grindanlegg i løpet av beiteperioden.

Tilsynsrunde 2/2020. Beiteperioden

Hovedformålet med tilsynsrunden i beiteperioden var å føre tilsyn med at de nye salteinnretningene som ble tatt i bruk i fjellet, fungerte og ble brukt i samsvar med kravene i CWD-soneforskriften. Det er i likevel ført tilsyn også med grindanleggene i denne tilsynsrunden. Grindanleggene har vi nøyaktige kartkoordinater til. Tilsynet i denne runden er derfor utført ved at vi bruker grindanlegget som utgangspunkt for søk etter nye salteinnretninger som er tillatt plassert 50-500 meter fra grindanleggene.

Kravene i soneforskriften medførte at beitebrukerne måtte ta i bruk nye typer salteinnretninger som ikke har vært i bruk i fjellet i stort omfang tidligere, dersom de ønsket å tildele beitedyra salt ved bruk av saltsteiner eller depoter av løssalt. Beitebrukerne har løst disse utfordringene på ulike måter. Den vanligste løsningen er bruk av salteinnretninger som er i kommersielt salg. En slik løsning er en type nyutviklet saltoppsamler til bruk sammen med ordinære saltsteinsautomater. Saltoppsamleren er utviklet av firmaet Vecon AS i Hemsedal og går derfor under betegnelsen Vecon-oppsamler. Andre løsninger som har vært i bruk er Basisfeeder og Microfeeder. Begge disse er innretninger der salt eller saltstein legges i kamre der de er beskyttet mot nedbør.

Noen beitebrukere har valgt å lage sine egne salteinnetninger. Vi har sett flere typer slike løsninger. Noen av dem har vi foreløpig vurdert at oppfyller kravene i CWD-soneforskriften, mens andre helt klart ikke har gjort det.

Ål, Hol og Hemsedal

- **10.08.** ble 221 grindanlegg i Hol inspisert. Nye salteinnetninger i området ble inspisert samtidig.
1 grindanlegg som sto skeivt og usikra ble utbedret av arbeidslag 13.08. Alle de øvrige grindanleggene som ble inspisert denne dagen var i god stand.

Ved inspeksjon av nye salteinnetninger ble følgende forhold registrert:

- Type salteinnetning
- Synlig salt i terrenget
- Sikring mot avrenning av saltholdig vann
- Avstand til grindanlegg
- Terrenslitasje
- Ulike typer salteinnetninger og avvik ble dokumentert med bilder

99 nye salteinnetninger ble inspisert denne tilsynsdagen. 63 av disse var av typen saltsteinsautomat med Vecon-oppsamler, 15 var av typen saltsteinsautomat med røroppsamler, 9 var Basisfeedere og 3 Microfeedere. 9 av salteinnetningene var av andre, egenproduserte typer.

Saltsteinsautomater med røroppsamler er i bruk av en del beitebrukere i Hol. Røroppsamleren består av et plastrør med tilnærmet lik diameter som røret på en vanlig brukt type saltsteinsautomat som Geilo-automaten. Røret monteres på stanga som holder saltsteinsautomaten og det har en plate i bunnen som sikrer at biter av saltsteiner blir liggende i røret. Avstanden mellom røret og hetta på saltsteinsautomaten er avgjørende for å fange opp saltsteinsbiter og for å skjerme røråpningen for regnvann. Røret er ikke vanntett i bunnen.

6 av de andre egenproduserte salteinnetningene var av samme type som var skåret ut av en plastkanne lik det som brukes til ensileringsmidler i landbruket. Saltsteinene i disse innretningene var svært eksponert for nedbør. Innretningene var også svært utsatt for å velte slik at steinene ble liggende fritt i terrenget dersom de ikke var svært godt festet. Det ble observert saltsteiner liggende fritt i terrenget ved 2 av disse salteinnetningene. I begge tilfellene ble det fattet hastevedtak som ble effektivert av Mattilsynet straks ved at saltsteinene ble fjernet og sikret i nærliggende salttønne. Det ble også varslet et vedtak overfor beitebruker i forhold til alle disse 6 salteinnetningene. Beitebruker valgte å avslutte saltingen på alle disse salteplassene før vedtak ble fattet.

De 3 siste egenproduserte salteinnetningene var laget av plasttønner som det var skåret ut eteåpning i. På 2 av tønnene var åpningen dekket av en presenning som var festet rundt toppen av tønna. Ei av tønnene var stroppa fast i fjellfester. De 2 andre var belasta med stein i bunnen for å sikre vindstabilitet. Det var svært lite vann i disse tønnene. Løsningen ble vurdert som akseptabel ut fra observasjonene denne tilsynsdagen. Tønnene er imidlertid sårbare for sterk vind og det er viktig å sikre åpningen(e) mot nedbør.

Følgende mangler ved salteinnetninger ble observert ellers:

- Ved 1 saltsteinsautomat med Vecon-opsamler lå 4-5 store saltsteinsbiter spredd utover i terrenget. Det virket som saltsteinen hadde fragmentert svært tidlig, mens den fortsatt var temmelig stor. Ved kontakt bekreftet beitebruker at det var brukt saltsteiner som var overlagra i fjellet fra 2019. Slike store biter samles normalt opp av oppsamleren, men blir liggende utenfor det beskytta oppsamlingskammeret. Bitene var spredd utover et større område. Det er lite sannsynlig at sau hadde transportert disse store bitene ut fra oppsamleren.
- Det ble observert også på 3 andre salteplasser at saltstein hadde sprukket opp i store biter mens steinen fortsatt var relativt stor, se bildene 36 og 39.
- 1 saltsteinsautomat med Vecon-opsamler som manglet hette. Dette ble utbedret 14.08 etter kontakt med beitebruker.
- 3 saltsteinsautomater med Vecon-opsamler sto svært på skrå. Dette medfører at saltsteinsbiter ikke samles opp effektivt. Beitebruker ble varslet om å sørge for oppretting
- På 1 Basisfeeder var kanten på matta tråkket ned i det ene kammeret. Det var ikke vann i kammeret på inspeksjonstidspunktet, men det vil skje ved nedbør, se bilde 37.
- 1 saltsteinsautomat med Vecon-opsamler var plassert bare 10 meter fra grindanlegg. Eier ble varslet og informert om regelverkskravet.

Det ble observert en del vegetasjons- og terrengslitasje rundt mange av salteinnetningene. Vegetasjons-slitasje rundt salteinnetninger ser ut til å komme svært raskt i områder der tettheten av sau på beite er stor. Bildene 7 og 8 illustrerer på en god måte hvordan nærområdet rundt en mye brukt salteinnetning ser ut på henholdsvis fjellgrunn og på moldholdig jord med vegetasjon. Dette var observasjoner som gikk igjen på en stor del av de inspiserte salteplassene slik mange av de andre bildene i rapporten også viser.

Avstanden mellom grindanlegg og ny salteinnetning ble vurdert som akseptabel. I 2019 da det var forbud mot bruk av saltstein i Nordfjella-sonen, ble det observert svært mye sau rundt grindanleggene. Det var svært tydelig at tilgang til salt fra salteinnetning i litt avstand fra grindanlegget minsket trykket av sau mot grindene i år. Sauene oppsøkte i stedet de nye salteinnetningene, se bilde 10.

Tilsynet ble utført av André Høva

- **12.08.** ble 192 grindanlegg i Hemsedal og Ål inspisert. Samtidig ble nye salteinnetninger i området inspisert.
- Alle grindanleggene som ble inspisert denne dagen, var i god stand.
- 97 nye salteinnetninger ble inspisert denne tilsynsdagen. 95 av disse var av typene Basisfeeder (42 stk), saltsteinsautomat med Vecon-opsamler (46 stk) og Microfeeder (7 stk). Alle disse er salteinnetninger som er i kommersielt salg. Disse innretningene oppfyller

normalt kravene til å unngå søl av salt og avrenning av saltholdig vann ut i terrenget forutsatt at de blir riktig brukt og er riktig satt opp. Det ble ikke observert avvik i forhold til disse innretningene ved dette tilsynet.

Det ble observert 1 hjemmelaget salteinnetning denne tilsynsdagen. Denne bestod av en 25 liters plastkanna som det var skåret hull til saltstein i. Kanna lå på bakken og var festa med en stropp mellom håndtaket og ei bjørk. Innretningen lå i forholdsvis tett bjørkeskog der den var en del skjermet for nedbør. Det var litt vann i kanna på inspeksjonsdagen.

Salteinnetningen ble vurdert som akseptabel på bakgrunn av observasjonene som ble gjort ved denne inspeksjonen. Beitebruker ble kontaktet etter tilsynet (18.08.). Han opplyste at han ikke hadde observert vann av betydning i kanna. Han ville vurdere om innretningen oppfylte forskriftskravene på bakgrunn av erfaringene fra hele beitesesongen.

På en salteplass i Ål sto udekte saltsteiner på ei jernstang med en murdunk under som oppsamler. Beitebruker ble kontaktet 17.08. og informert om observasjonen og at dette var et brudd på regelverket. Salt og dunk ble fjernet av beitebruker før vedtaksvarsel fra oss var ferdigstilt. Saltingen på denne plassen ble avsluttet for sesongen.

Det ble også denne tilsynsdagen observert tydelig terrengslitasje i nærområdet til mange av de nye salteinnetningene. Vegetasjons-slitassen var markert på steder med stor sauetetthet og vegetasjonsdekt mark rundt innretningen. Under slike forhold oppstår trolig vegetasjonsslitasje svært raskt. Rundt salteinnetninger som står på fjellgrunn ble det også observert synlige tegn på stor trafikk av beitedyr. På slikt underlag er det i liten grad vegetasjon og jordsmonn som blir påvirket av denne trafikken. Det ble også observert tydelige tegn på at salteinnetningen var flyttet i enkelte områder. Bilde 10 viser tilrettelegging for flytting av salteinnetning plassert på fjell. Her er det boret hull for alternativ plassering av salteinnetningen 25-30 meter fra den plassen som var i bruk da bildet ble tatt.

Avstanden mellom grindanlegg og ny salteinnetning ble vurdert som akseptabel i de områdene som ble inspisert denne dagen.

Tilsynet ble utført av André Høva

Lærdal

- **23.07** I Lærdal ble 77 grindanlegg kontrollert, og i tilknytning til 44 av disse grindanlegga observerte vi nye salteplasser. Alle grindanlegg var i orden. Dei fleste salteinnetninger hadde oppsamler for salt av typen Vecon (23 stk), ellers var det en del av typen Basisfeeder (13 stk.), Microfeeder (2 stk.) og heimelaga salteinnetninger.

I sone 0 fant vi følgende avvik fra krav til salteinnetning og salting av beitedyr:

-Det var to salteinnetninger med heimelaga kopi av oppsamler til Vecon laga av ei syrekanne. Her hadde saltsteinen delvis forvittra og små saltbiter/ grovt salt hadde ikke blitt fanga opp av netting i oppsamler. Nettingen skal hindre at salt som løsnar fra saltsteinen faller til bunnen av oppsamler der det vil samle seg regnvann som kan føre til avrenning av saltholdig vann til omgivelsene. Her fikk beitebruker muntlig varsling om at nettingen i

oppsamler ikke hindra alle saltbiter fra å falle til bunnen av oppsamler. Han meldte om at netting ville bli forsterka med et lag med myggnetting for å hindre de minste saltbitene i å nå bunnen av oppsamler.

- En saltstein var festa til tau i et tre. Saltsteinen ble fjerna av Mattilsynet og lagt i stølshus like ved. Beitebruker vart muntlig varsla. Han laga ny midlertidig salteplass med heimelaga salteinnretning, se bilde 22. Den nye salteinnretning er for eksponert for regn og den kan komme ut av posisjon når dyra bruker saltsteinen. Dette kan føre til at saltsteinen faller ut eller at saltholdig regnvann renner ut av oppsamler. Det er og risiko for at et dyr kan henge fast en fot i denne salteinnretningen. Når dyra trækker på syrekanna, vil plasten gi etter og foten kan skli ned i syrekanne mellom saltstein og kanten på åpningen. Beitebruker har bekrefta at han til neste beitesesong vil skifte den ut med en Basisfeeder.

- En 2,8 kg tung bit av en saltstein lå fritt på bakken 1-2 meter fra et grindanlegg. Mattilsynet fjerna saltstein og varsla samme dag beitebruker. Mattilsynet hadde utfordring med å få til god dialog med beitebruker, men klarte å få til en fornuftig dialog etter hvert. Det ble gitt skriftlig varsel om vedtak i saka og beitebruker laga salteinnretning av syrekanne med plass til en saltstein samme typen som på bilde nr. 25. Varsla vedtak ble lukka, og beitebruker meldte fra at det hadde vært vanskelig å få tak i salteautomat med oppsamler fra Vecon. Fra beitesesongen 2021 vil beitebruker skaffe salteautomat med oppsamler fra Vecon.

I sone 1 fant vi følgende avvik fra regelverket:

-2 salteautomater med heimelaga oppsamler for salt. En plastbøtte eller kanne under en salteautomat skulle forhindre saltbiter i å komme ut i terrenget. Stanga til salteautomaten gikk gjennom en skåret åpning i bunnen av bøtta, se bilde nr. 19 og 20. I regnvær vil vann samles i bøtta og dette vil gi avrenning av saltholdig vann til terrenget gjennom åpning i bunnen av bøtta. Dette var derfor ikke i henhold til regelverket. Beitebruker ble varsla muntlig og begge salteautomatene fikk oppsamler av typen Vecon.

-Ved 5 salteplasser fant vi ny salteplass mindre enn 50 meter fra grindanlegget. Beitebrukerne ble kontakta og orientert om regelverket. Alle var positive til kravet om å flytte salteinnretningen minst 50 meter fra grindanlegget.

Tilsynet ble utført av Nils Martin Fjær

Aurland

- **24.07** I Aurland ble 52 grindanlegg kontrollerte og i tillegg ble 4 grindanlegg i Raggsteindalen kontrollert. Grindanleggene var i orden. Vi fant 34 salteplasser i tilknytning til grindanlegga. Salteinnretninger vi fant var av typen Basisfeeder (17 stk), Microfeeder (9 stk), Vecon oppsamler (4 stk.), Syrekanner (4 stk.), se bilde nr. 24 og en hjemmelaga av plater, se bilde nr. 13.

Følgende avvik fra regelverket om bruk av salt til beitedyr og salteinnretning ble registrert:

- Salteautomat var blitt skjev og dette fører til at saltbiter kan falle utenfor oppsamler av typen Vecon og havne på bakken, sjå bilde 23 og 24. Når salteautomat er festa i jord eller løs masse kan de bli skjeve. Mattilsynet fjerna salt og retta salteautomat. Beitebruker ble kontakta og gitt veiledning. Beitebruker var positiv til å få sikra salteautomaten bedre.

- Saltstein var gått delvis i oppløsning. Saltet på bakken ble fjerna og beitebruker ble varsla og gitt veiledning. Vi tror dette skyldes at saltsteinen er blitt oppbevart i fuktig miljø over en viss tid og at fuktighet løser opp saltsteinen slik at den lettere smuldrer opp. Vi varsla beitebruker om våre funn og gav veiledning. Beitebruker var positiv til tilbakemelding og veiledning fra Mattilsynet.

- 3 salteautomater av typen Microfeeder var plassert mindre enn 50 meter fra grindanlegg. Beitebruker ble kontakta av Mattilsynet og gitt veiledning om regelverket. Beitebruker var positiv til å flytte salteinnetning lengre vekk fra grindanlegget.

- En hjemmelaga salteinnetning var velta. Tilsvarende salteinnetning som på bilde nr. 13. En saltstein lå inne i salteinnetningen. Det var spor etter storfe som trolig hadde herja med salteinnetningen slik at den hadde velta. Mattilsynet retta salteinnetning og sikra den med steiner for å stabilisere. Beitebruker ble kontakta og orientert om hva vi fant. Beitebruker stadfesta at det trolig var storfe som var årsaken, og at dette vil bli fulgt opp av beitebruker for hindre at storfe velter salteinnetning.

Tilsynet ble utført av Nils Martin Fjær

Eidfjord og Ulvik

- 31.07.20 I Eidfjord ble 35 grindeanlegg kontrollerte. Alle grindeanleggene sto fint. Vi var varslet om at et beitelag med 17 grindeanlegg ville prøve uten salting. Derfor ble kun 2 av deres anlegg sjekket. Der var det ikke salting. Ved 10 av de andre grindeanleggene fant vi Basisfeeder. Kun 2 med noe opptråkking, 1 med tydelig opptråkket rundt. 18 salteplasser fant vi ikke salting, og 2 med Vekonoppsamler (noe opptråkket rundt begge), og 3 med egenkonstruert tønne med åpning, (1 med noe opptråkking). Det ble ikke varslet noe vedtak etter dette, men beitelaget med Basisfeeder ble kontaktet med beskjed om at det begynte å bli opptråkket rundt noen av salteinnetningene.

Tilsynet ble utført av David Norheim

- 31.07.20. I Ulvik ble 52 grindeanlegg inspisert. Vi fant også en salteplass tilhørende et beitelag i Ulvik vi har lett lenge etter, men der koordinatene var feil. Arbeidslaget fikk satt opp grinder rundt salteplassen. 3 grindeanlegg var kommet frem etter vinteren og lente eller lå og måtte ordnes av arbeidslaget. Ved 5 anlegg sto det en Microfeeder, ved 14 anlegg var det en Veconoppsamler, ved 4 anlegg sto det en egenkonstruert salteinnetning i metall, med tak, ved 29 anlegg fant vi ikke salteinnetning. 1 av de egenkonstruerte innretningene var veltet, vi rettet den enkelt opp og ringte eier som sa han skulle feste den skikkelig. En Veconsamler som sto i bløt mark var veltet og deler og salt spredd utover. Eier ble kontaktet og det var i orden at vi tok med saltet. Han ville feste salteinnetningen i berget snarlig. 5 av salteinnetningen i Ulvik hadde noe opptråkket grunn rundt salteinnetningen, og beitelaget ble kontaktet. 3 salteinnetninger sto for nærme grindeanlegget, der ble kontaktperson kontaktet. 1 egenkonstruert salteinnetning samlet vann. Her ble eier kontaktet. Denne innretningen var plassert slik at ev avrenning ville ende i ei steinur.

Tilsynet ble utført av David Norheim.

Salteinnretninger i Nordfjella-sonen observert under tilsynsrunde 2/2020 – bilder

Bilde 7 og 8: Basisfeeder på fjellgrunn og basisfeeder på i fjellvegetasjon, begge i områder med mye sau. Merk vegetasjonsslitasje på bilde 8 (til høyre). Basisfeeder er en av de 2 mest brukte typene salteinnretninger i Nordfjella-sonen.

Bilde 9 :Saltsteinsautomat med saltoppsamler fra firmaet Vecon i Hemsedal. Her samles saltsteinbiter opp i et kammer der de ligger beskyttet mot regnvann. Kammeret må tømmes ved behov og saltsteinsbitene tas med ut fra fjellet. Ved siden av Basisfeeder er dette den mest brukte typen salteinnretning i Nordfjella-sonen.

Bilde 10: Sauene samles på ny salte plass. Vi ser også at det er boret hull i fjellet for alternativ plassering av salteinnretning.

Bilde 11 viser Microfeeder med saltstein. Microfeedere er også noe i bruk i Nordfjella-sonen.

Bilde 12 viser saltsteinsautomat med rør oppsamler for saltsteinsbiter. Rør oppsamleren har vært brukt på en del salteplasser i Hol og er laget lokalt. Den er foreløpig vurdert å fungere tilfredsstillende forutsatt at avstanden mellom røret og saltsteinen er riktig tilpasset og at røret har riktig diameter. Røret må være nært saltsteinen for å samle opp bitene som løsner når steinen ryker og for å skjerme røret mot nedbør. Røret kan heller ikke ha større diameter enn hetta på automaten for å unngå oppsamling av regnvann i røret og dermed avrenning av saltholdig vann.

Bilde 13 og 14 viser 2 typer salteinnetninger laget av beitebrukerne selv. Begge disse ble vurdert å oppfylle kravene i regelverket på grunnlag av observasjonene som er gjort under tilsyn så langt. Begge er utsatt for å velte ved kraftig vind. Hvis det skjer vil saltsteinene bli liggende i terrenget. Tønna var stabilisert med stein i bunnen og sto relativt lunt plassert i terrenget. Vi har også observert en slik tønne som var stroppa fast i fjellfester.

Bilde 15 og 16 viser en type hjemmelaget salteinnetning som er vurdert å ikke oppfylle kravene i regelverket. Saltsteinene er her svært eksponert for nedbør. Innretningen er ustabil og blir skeiv ved stramming av innfestingen. Dette eksponerer steinene enda mer. Innfestingen av innretningen i terrenget er også for dårlig noe som hadde medført at 2 av innretningene i området hadde veltet. Dette ble fulgt opp med hastevedtak overfor beitebruker.

Bilde 17 og 18. Bilde 17 viser saltstein som henger i snor i et tre. Bilde 18 (til høyre) salteinnetning festa direkte til grindanlegg og salteinnetning med ingen skjerming mot eksponering for regn. Begge beitebrukerne fikk veiledning om krav til bruk av salt og de gjorde nødvendige endringer.

Bilde 19 og 20: Bilde 19 viser oppsamler laga av bøtte. Denne vil samle saltholdig vann som renner ut i hullet laga for ved stanga (bilde 20). Her vil det bli avrenning av saltholdig vann. Beitebruker fikk veiledning og han har bytta til oppsamler fra Vecon

Bilde 21 og 22: Heimelega oppsamler etter samme prinsipp som Vecon-opsamler. Laga av syrekanna og forsterka med treramme. Her fikk beitebruker melding om at en del salt ikke ble fanga i den grove nettingen. Saltsteinen hadde forvitra til grovsalt som hadde kommet ned i bunnen av syrekanna. I bunnen av oppsamleren vil saltet løse seg i vann og gi avrenning av saltholdig vann til området rundt salteinnetninga.

Bilde 23 og 24: Eksempel på for dårlig feste for salteinnetning. Festa i jord eller løs masse. Hvis salteinnetning ikke er stabilt festa i bakken vil den fort komme ut av posisjon når dyra slikker salt. Når salteinnetning ikke står loddrett er det stor risiko for at saltbiter som løsner faller utenfor oppsamleren og at de havner på bakken.

Bilde 25 og 26: Bildene viser bruk av syrekanner som salteinnetning. Salteinnetning på bilde 25 tilfredsstillende ikke krava til bruk av salt. Saltsteinen er ikke beskytta mot regn og den vil ikke være stabil nok selv med ballaststein inne i kanna. Bilde 25 th. viser en salteinnetning som kan fungere etter krava i regelverket. Saltsteinen ser ut til å være tilfredsstillende beskytta mot regn dersom beitebruker tar hensyn til den dominerende vindretning på salteplassen eller at åpningen blir beskytta mot direkte regn under et tre.

Tilsynsrunde 3/2020. Etter beiteperioden

På denne tilsynsrunden ble det ført tilsyn med at grindanleggene er i god og sikker stand før vinteren og at de nye salteinnetningene er stengt ned. Utenfor beiteperioden skal salt oppbevares utilgjengelig for hjortedyr og på en slik måte at det ikke fører til saltavrenning. Salteksponerte flater på salteinnetningene skal heller ikke være tilgjengelige for hjortedyr utenfor beitesesongen. Disse bestemmelsene i CWD-soneforskriften er viktige for å unngå at salteinnetningene blir samlesteder for hjortedyr utenfor beitesesongen for husdyr. På slike samlesteder er risikoen for overføring av CWD-smitte mellom hjortedyr høy dersom det finnes CWD-smitte dyr i området.

Ål, Hol og Hemsedal

- **12.10 og 14.10** ble 355 grindanlegg i Ål, Hol og Hemsedal inspisert. Det ble ført tilsyn med alle grindanleggene i Ål og Hemsedal. I Hol ble det ført tilsyn med grindanleggene nord for Hallingskarvet til Ål grense. Grindanlegg nr. 202 i Vierbotn var åpnet i et hjørne og sto åpent. Dette anlegget ble lukket. 1 luke på grindanlegg 394 hadde falt ut. Denne ble satt inn og festet. 1 løs grind som lå i terrenget, ble festet til nærstående grindanlegg. Ellers var alle grindanlegg i området i god stand.

100 nye salteinnetninger ble inspisert samtidig.

Følgende observasjoner ble gjort under tilsynet med nye salteinnretninger:

- I noen områder der det var observert salteinnretninger i beiteperioden var innretningene nå fjernet. Dette vurderes å bety at innretningene er tatt inn eller pakket ned for vinteren.
- I Hemsedal var 6 salteinnretninger åpne med salt i. Disse tilhørte 2 beitebrukere. Begge ble kontaktet etter gjennomført tilsyn. I det ene området manglet fortsatt sau. Bruker opplyste at han ville stenge ned innretningene så fort sauen var under kontroll. I det andre området ville bruker hente hjem innretningen i løpet av et par dager.
Det ble også observert 2 åpne salteinnretninger uten salt i Hemsedal.
2 salteplasser som er brukt av Filefjell Reinlag var også åpne med salt. Tamreinen går fortsatt på beite i området. Saltsteinene er en viktig hjelp for å holde reinen borte fra veien.
- I Ål var 5 salteinnretninger åpne med salt i. Dette var fordelt på 2 beitebrukere (beiteområder). Begge ble kontaktet etter gjennomført tilsyn. I det ene beiteområdet ble det opplyst at noen salteinnretninger fortsatt sto åpne på grunn av at det manglet sau. Dette området grenser opp mot området i Hemsedal der det også sto mange åpne salteinnretninger. I det andre området ville ansvarlig kontaktperson stenge ned salteinnretningene raskt.
- I Hol ble 67 salteinnretninger inspisert 14.10. 20 av disse salteinnretningene var åpne med salt. 22 av salteinnretningene var åpne uten salt. Beiteområdene som ble inspisert i Hol ligger 1000-1400 moh. I disse områdene er beiteperioden avsluttet 14.10. Det første større snøfallet i området kom ca. 1 uke etter dette. Det vurderes derfor som svært dårlig regelverksetterlevelse når 42 av 67 inspiserte salteinnretninger i Hol ikke var stengt ned. At så mange som 20 av disse fortsatt sto med salt som ikke var forsvarlig sikret og lagret vurderes som et alvorlig brudd på regelverket. Dette omfatter store beiteområder høyt til fjells og mange beitebrukere. Etter inspeksjonsrunden tok derfor undertegnede kontakt med leder i Hol sankelag for å få hjelp til å sende ut en påminnelse til alle medlemmene i sankelaget. 23.10. sendte sankelaget ut en e-post der alle medlemmene med beiteområde i Nordfjella-sonen ble bedt om å sende meg tilbakemelding når saltstein i fjellet var forsvarlig lagret og salteinnretningene nedstengt. Snøforholdene i fjellet gjorde denne jobben krevende for mange. Vi har nå (27.11) fått slik tilbakemelding fra alle beitebrukerne som hadde salteinnretninger med usikret salt 14.10.

Tilsynet ble utført av André Høva

Aurland og Lærdal

- **15.10** 126 grindanlegg ble kontrollert og samtlige var i orden. 15 salteinnretninger ble observert under dette tilsynet, og av disse fant jeg salt eller rester av salt i 7 salteinnretninger. Det var fremdeles noen få sauer i enkelte områder. Beitebrukerne med salteinnretning som ikke er stengt med salt ble kontakta og gitt melding om å fjerne salt og beskytte saltexponert overflate i salteinnretning.

Tilsynet ble gjennomført av Nils Martin Fjær

Ulvik, Eidfjord og Hol sør for Hallingskarvet.

- 13.10.20 ble 171 grindeanlegg kontrollerte. 1 grind lå nede og en grind hadde flyttet seg og trengte bardunering. Dette ble utført av arbeidslaget i etterkant. Videre ble det stropet eller festet luker ved ca 5 grindeanlegg. I Ulvik var det et beitelag som ikke hadde lukket 4 microfeedere. De ble kontaktet, de var klar over det, og skulle lukke i forbindelse med at de var ute og lette etter savnet sau. I Eidfjord var det ingen anmerkning til lukking av salteinnretninger. I Hol sør for skarvet var det 2 åpne Veconoppsamlere. Rundt begge så vi helt ferske spor etter sau og/eller folk, noe som tyder på at disse automatene var bevisst holdt åpne mtp å finne savnet sau.

Tilsynet ble gjennomført av David Norheim

Nedstenging av salteinnretninger i Nordfjella-sonen etter beitesesongen – bilder fra tilsynsrunder 3/2020

Bilde 27 og 28 viser nedstengte saltsteinsautomater med henholdsvis rørproppsamler og Vecon-oppsamler. Bildene er tatt i Hol 14.10.2020.

Bilde 29 viser en åpen saltsteinsautomat med røroppsamler og med saltstein i. Bilde 30 viser en åpen saltsteinsautomat med Vecon-oppsamler. Her er det ikke saltstein i automaten. Begge bildene viser salteinnetninger som ikke er stengt ned etter avsluttet beiteperiode i det aktuelle området. Bildene er tatt i Hol 14.10.2020.

Bilde 31 og 32 viser Basisfeedere med saltsteiner og salt i. Disse Basisfeederne sto åpne slik de gjør i beiteperioden. Bildene er tatt i Hol 14.10.2020. Regelverket sier at utenfor beiteperioden saltet skal oppbevares utilgjengelig for hjortedyr og på en slik måte at det ikke blir avrenning av salt. Salteksponeerte flater i salteinnetningene skal ikke være tilgjengelige for hjortedyr utenfor beiteperioden for husdyr i området. Dette krever at Basisfeederen lagres slik at hjortedyr ikke kan løfte matta og komme til kamrene selv om saltet er fjernet.

Vedlikehold og reparasjoner av grindanlegg

Før beitesesongen 2020 ble arbeidet med vedlikehold og reparasjoner av grindanleggene i Nordfjella-sonen lagt ut på anbud. Runar Bjøberg, Hemsedal vant denne anbudsrunden. Arbeidet med vedlikehold og reparasjoner av grindanleggene utføres med arbeidslag på inntil 6 personer som transporteres ut til grindanleggene ved hjelp av helikopter. Arbeidslistene for arbeidslaget utarbeides etter hver tilsynsrunde som Mattilsynet gjennomfører med grindanleggene i sonen. I 2020 er det utført ulike typer vedlikeholdsarbeider på 83 grindanlegg i Nordfjella-sonen. Mange av disse anleggene ble skadet av snøtyngde i løpet av vinteren. 3 rasutsatte grindanlegg ble fjernet etter at salteplassen disse er oppsatt på, er sanert. Sanering utføres ved at salteplassen og nærområdet rundt dekkes til med et minst 30 cm tykt lag tilkjørt masse. Sanering kan også utføres ved omgraving av det inngjerda området. Omgraving innebærer at overflatemasser på den tidligere salteplassen graves ned og dekkes av minst 30 cm dypereliggende masser fra området. Omgraving brukes ved sanering på steder som er vanskelig tilgjengelig for massetransport.

Det er sanert til sammen 6 salteplasser i 2020 av følgende årsaker: 3 grindanlegg var satt opp i rasutsatt terreng, og disse var ødelagt av snøskred. 1 grindanlegg sto i område som ble nytta som samlekke/ sankefelle til småfe. 1 grindanlegg sto i et område som ble brukt som anleggsområde sommeren 2020. 1 grindanlegg som sto kloss inntil et geitefjøs på en støl, ble sanert etter ønske fra bruker.

Bilde 33: Stort grindanlegg i krevende terreng i Hemsedal. Grindanlegget er reparert våren 2020 etter skader. På store grindanlegg har bardunering både utvendig og innvendig vist seg nødvendig for å stabilisere grindene. (Foto: Runar Bjøberg)

Bilde 34: Grindanlegg på Finse som var ødelagt av snøtyngde (se bilde 3) etter utskifting av grinder og ny montering. Grindanlegget er sikret med barduner av stålvaier og jekkestropper. Vaierbardunene er markert med plasthylser og reflekser for å ivareta sikkerheten. Dette grindanlegget står også i en bakke med mye skikjøring vinterstid. Det er derfor markert med brøytestikker på toppen av grindene. (Foto: Runar Bjøberg)

Utfordringer med salteinnetningene

Kravene til bruk av salt til husdyr i beiteperioden i Nordfjella-sonen i 2020 har medført behov for bruk av nye typer salteinnetninger. Denne beitesesongen har vært viktig for å få erfaringer med om salteinnetningene oppfyller kravene i forskriften om å unngå søl og avrenning av salt. Nye fysiske innretninger som brukes til dyr medfører også alltid en risiko for skader på dyra.

Det er observert 312 ulike salteinnetninger i bruk i sonen i 2020. 152 av disse var saltsteinsautomater med Vecon-opsamler, 91 var basisfeedere og 26 Microfeedere.

43 av salteinnetningene var ulike hjemmelagde typer, av disse var 15 saltsteinsautomater med røroppsamlere.

Observerte utfordringer med de ulike typene salteinnetninger med kommentarer:

- Basisfeeder:
 - Observert små biter av saltstein utenfor feederen. Sannsynlig at sau bærer disse ut. Se bilde 35.
 - Observert at matta som dekker kamrene i feederen, trækkes ned i et kammer. Når dette skjer vil det medføre ansamling av vann i saltkammer ved mye nedbør. Dette er observert i 2 tilfeller på 2 ulike salteplasser i 2020. Se bilde 37.
- Saltsteinsautomat med Vecon-opsamler:
 - Observert biter av saltstein utenfor oppsamleren. Dersom saltsteinsautomaten ikke står loddrett vil biter av saltstein som løsner, ikke alltid bli fanget opp av

oppsamleren. Avstanden mellom saltstein og oppsamler er også viktig for effektiv oppsamling. Oppsummert: Salteinnretningen må monteres riktig og stabilt. Viktig å følge monteringsveiledning fra leverandør.

- Når saltstein faller fra hverandre i store biter kan bitene være for store til å falle ned i oppsamlingskammeret der de ligger beskyttet mot nedbør. Dette kan føre til avrenning av saltholdig vann.
- Vi har mottatt meldinger (2 tilfeller) om at sau med horn kan bli hengende fast i innretningen med dødelig utfall.
- Microfeeder:
 - Observerte små biter av saltstein utenfor feederen. Sannsynlig at sau bærer disse ut.
 - Vi har mottatt meldinger om at lam har blitt liggende fastlåst inne i kammeret på feederen. I 2 tilfeller er lam funnet døde i feederen, i 1 tilfelle ble lammet berget ut i svært medtatt tilstand. Kammeret i Microfeederen er dypt (for lam), rundt og har svært glatte flater.
- Saltsteinsautomat med røroppsamler:
 - Røroppsamler er en variant som ligner Vecon-oppsamleren i virkemåte, men mangler oppsamlingskammeret der saltsteinsbitene ligger beskyttet mot nedbør. Oppsamlingsrøret er ikke tett i bunnen rundt stanga. Dette medfører at sannsynligheten for avrenning av saltholdig vann er vesentlig større med røroppsamler enn med Vecon-oppsamler. Liten avstand mellom hetta på automaten og oppsamlingsrøret er svært viktig for å unngå for mye regnvann i røret. Diameteren på oppsamlingsrøret må heller ikke være større enn diameteren på hetta av samme grunn.
 - Stabil, loddrett montering av saltsteinsautomaten er viktig for å oppnå effektiv oppsamling av saltsteinsbiter.
- Andre typer egenproduserte salteinnretninger:
 - Det er observert mange ulike typer innretninger i denne gruppen, se bildene 12,13,14, 15,16,17,18,19,20,21,22,25 og 26. Noen av disse oppfyller kravene til å unngå søl av salt ut i terrenget direkte eller ved avrenning, mens andre helt klart **ikke** fyller disse kravene.
 - Bruk og montering av innretningene er i mange tilfeller avgjørende for å sikre at salt ikke kommer fritt ut i terrenget.
 - Beitebrukerne som har brukt salteinnretninger som vi har vurdert at ikke oppfyller kravene til å unngå søl eller avrenning av salt, har vært svært mottakelige for veiledning. Dette har resultert i at slike plasser er utbedret kort tid etter at avvik er observert i de fleste tilfeller.

Bilde 35 og 36: Bilde 35 (til venstre) viser Basisfeeder med en saltsteinbit liggende ute i terrenget. Bilde 36 viser røroppsamler med 1 stor saltsteinbit liggende på avstivingen i røret, relativt eksponert for regnvann.

Bilde 37: Basisfeeder med vannansamling fordi matta er tråkket ned i det ene kammeret. Bildet er tatt etter en nedbørrik periode etter at ordinær beiteperiode er avsluttet (14.10.20)

Bilde 38 og 39: Bilde 38 (til venstre) viser en saltsteinsautomat med Vecon-opsamler der en saltsteinsbit ligger fritt ute i terrenget.

Bilde 39 viser Vecon-opsamler med 2 saltsteinbiter som er for store til å komme inn i oppsamlingskammeret. Bitene ligger dermed noe eksponert for regnvann

Konklusjoner

Det er ført tilsyn med de 643 grindanleggene som Mattilsynet har utplassert på tidligere salteplasser for husdyr i Nordfjella-sonen. Alle grindanleggene er inspisert 3 ganger av oss. I tillegg har vi tilsynsavtaler med beitebrukerne som omfatter minst 3 ettersyn av grindanleggene i beiteperioden. Tilsynet med grindanleggene skal sikre at anleggene i forsvarlig stand slik at de hindrer hjortevilt tilgang til de tidligere salteplassene og at anleggene ikke utgjør en fare for hjortevilt eller husdyr. Vi har følgende konklusjoner etter tilsynet med grindanleggene:

- Riktig monterte og vedlikeholdte grindanlegg hindrer effektivt at hjortedyr får tilgang til salteplasser med sannsynlig CWD-smitte
- Mange grindanlegg skades av snøtyngde og vind i løpet av vinteren. Tilsyn og vedlikehold av anleggene før beiteperioden er helt nødvendig.
- Grindanlegg er ikke egnet som beskyttelse av rasutsatte salteplasser.
- De mest værutsatte grindanleggene krever tilstrekkelig antall solide forankringer og barduner for å stå stabilt også i barmarksperioden.
- I beiteperioden i år har de fleste grindanleggene stått stabilt. 4 grindanlegg er utbedret etter Mattilsynets tilsynsrunde . 3 grindanlegg er utbedret etter melding fra beitebrukere.
- Det er ikke rapportert om uheldige hendelser med dyr i tilknytning til grindanleggene i år. Slike hendelser er heller ikke observert ved våre tilsyn.
- På høstrunden (runde 3) ble det rapportert vedlikeholdsbehov på 10 grindanlegg. Vindforholdene i høyfjellet senhøstes forårsaker skader på anleggene.

Før beitesesongen 2020 ble det åpnet for bruk av salt til beitedyr i Nordfjella-sonen. Forutsetningen for at bruk av salt ble tillatt var at nødvendige, forskriftsfesta tiltak for å senke risikoen for spredning av den alvorlige hjortedyrsjukdommen CWD (Chronic Wasting Disease, skrantesjuka) ble gjennomført av beitebrukerne. Disse tiltakene og Mattilsynets tilsyn med gjennomføringen av dem, er beskrevet i denne rapporten. Vi har følgende konklusjoner etter vårt tilsyn i beitesesongen 2020:

- Funksjonelle krav til salteinnetningene reduserer både direkte lekkasjer av salt og avrenning av salt til terrenget vesentlig.
- Ingen av de brukte salteinnetningene gir 100 % sikkerhet mot lekkasjer av salt til terrenget.
- De 3 mest brukte typene salteinnetninger er Basisfeeder, saltsteinsautomat med Vecon-oppsamler og Microfeeder. Alle disse innretningene gir akseptabel sikkerhet mot lekkasjer av salt forutsatt riktig bruk, montering, oppfølging og nedstenging etter avsluttet beiteperiode.
- Alle salteinnetninger krever at saltsteinbiter fjernes regelmessig for å unngå salt i terrenget i størst mulig grad. Dette fordi sauene transporterer små saltsteinbiter ut fra salteinnetningene dersom de får tilgang til slike biter.
- God kvalitet på saltsteinene er generelt viktig for å hindre tidlig fragmentering. Dette gjelder i særlig grad saltsteiner som brukes i salteinnetninger med oppsamler for salt. Vi har observert flere tilfeller av at saltsteiner sprekker opp tidlig og i store biter.
- Det er observert mange ulike typer egenproduserte salteinnetninger. Flere av disse har ikke oppfylt kravene om å unngå søl og avrenning av salt. Noen typer er foreløpig vurdert som akseptable.
- Kravet om flytting av salteinnetningene flere ganger i beiteperioden og minst så ofte at vegetasjonen ikke slites bort, har vist seg svært krevende å overholde i mange områder. Vegetasjons-slitasje ser ut til å komme svært raskt.
- Det er ikke observert tegn på spising av saltholdig mold eller større områder med bar moldjord i avrenningsområdet rundt salteplasser plassert på svaberg eller morenerygger med grove grusmasser i 2020. Dette indikerer at slikt underlag er best egnet som underlag for salteinnetninger. Dette er forhold som bør observeres over flere år.
- Tilgang til salt og kravet om minst 50 meter avstand til grindeanlegg minsker trykket av sau rundt grindene som avgrensner de tidligere salteplassene.
- Kravet om merking av salteinnetningene har praktisk betydning bare i tilfeller der salteinnetningen ikke kan knyttes til tidligere salteplass inngjerdet av et grindanlegg.
- Kravet om nedstenging av salteinnetningene etter beiteperioden er fulgt opp i svært varierende grad av beitebrukerne i midten av oktober. Dette kravet er begrunnet i at salteplasser er samlingssteder for hjortevilt. Slike samlingssteder er en risikofaktor for spredning av CWD-smitte dersom smitta dyr oppsøker salteplassene.

